

Tien geboden als kaderwet

Tien Geboden staan centraal in bevrijdingstheologie van de bijbel. Zij zijn als het ware een charter van bevrijding en verlossing. Leven volgens de Tien Geboden is en als vrije mensen. Het joodse volk werd uit de slavernij van Egypte verlost en leerde op de Sinai hoe het moest leven om vrij te zijn: vrij voor God en voor de medemens.

Een kaderwet

De Tien Geboden zijn opgevat als een samenvatting, een handvest, waarin de gehele bevrijdingstheologie en de eeuwenlange heilshistorische ervaringen van Israël zich kristalliseerden.

In de ontstaansgeschiedenis van de Bijbelse wetgeving komen de Tien Geboden achteraan. Zij zijn het meest recente stuk, althans in hun huidige vorm. Maar zij drukken de hoofdzaak uit, de kern zelf van Gods bevrijdend woord aan Israël *de uittocht uit Egypte*. Vandaar men ze in de bijbel voorop heeft geplaatst, als een kaderwet, het woord van God bij uitstek, woord dat van toepassing is alle tijden.

IK BEN JAHWE UW GOD, DIE U HEBT WEGGELEID UIT EGYPTE, HET SLAVENHUIS

- I Gij zult geen andere goden hebben
- II Gij zult geen godenbeelden maken, u voor hen niet neerbuigen
- III Gij zult de Naam van Jahwe uw God niet gebruiken als die van een afgod
- IV Denk aan de sabbat : een heilige dag moet het voor u zijn
- V Eer uw vader en uw moeder

DAN ZULT GIJ LANG LEVEN OP DE GROND DIE JAHWE UW GOD U SCHENKT

- VI Gij zult niet doden
- VII Gij zult geen echtbreuk plegen
- VIII Gij zult niemand van zijn vrijheid beroven
- IX Gij zult tegen uw naaste niet leugenachtig getuigen
- X Gij zult uw zinnen niet zetten op de bezittingen van uw naaste.

... met toepassingen

Naast de Tien Geboden — men zegt ook Decaloog: de Tien Woorden — bevat de bijbel een al grotere verzamelingen van wette, die ouder blijken te zijn. Het is uit deze verzamelingen dat de kaderwet zich heeft ontwikkeld. Dit zijn : het zogenaamde Verbondsboek¹, de Deuteronomiumwet² en de Heiligingswet in het boek Leviticus³.

Deze grote verzamelingen, waarin men de voorgeschiedenis van de Decaloog erkent, staan in de bijbel telkens na de Tien Geboden. Zij zijn er als het ware een uitwerking van. De kaderwet wordt uitgewerkt aan de hand van aangepaste voorschriften en geboden.

De Tien Geboden worden rechtstreeks in de mond van God gelegd, terwijl de daarop volgende verzamelingen aan het volk worden meegedeeld door Mozes, in opdracht van God⁴. De bijbel maakt onderscheid tussen de Decaloog, het onveranderlijke Woord van God, en de Mozaïsche geboden. Deze laatste zijn toepassing, duiding van de Tien Woorden, in veranderende tijdsomstandigheden.

...voor verschillende tijden

In het Verbondsboek denkt men aan de woestijntijd. Maar dit ideaalbeeld van de woestijn werd vooral gebruikt in de vroege profetentijd, toen men de scheiding van de twee koninkrijken pogde te overbruggen.

De Deuteronomiumwet, waarin de voorschriften van het Verbondsboek in een aangepaste vorm worden hernomen, wordt door Mozes afgekondigd onmiddellijk vóór de intocht in het beloofde land⁵. Maar ook deze wetgeving functioneerde vooral in een latere periode. Zij werd de basis van de hervorming, ingezet door koning Josia op het einde van de zesde eeuw, ook weer in het teken van het herstel van de eenheid. De Heiligingswet verwijst opnieuw naar de woestijntijd. Zij bevat inderdaad oude cultusvoorschriften. Tijdens de ballingschap dienden deze als model voor het toekomstige herstel van de eredienst in Jeruzalem.

De nieuwe Mozes

De bijbelse wetten zijn dus niet zo statisch en onveranderlijk als men denkt. Het zijn leefmodellen die in elke tijd opnieuw uitgewerkt en aangepast konden worden. Aan Mozes werd beloofd dat Jahwe telkens weer een profeet, een nieuwe Mozes zou doen ontstaan, om, zoals hij het had gedaan, het woord van God voor een nieuwe tijd te verklaren (Dt 18,15.18).

Jezus van Nazareth trad op als de nieuwe Mozes van de eindtijd. In zijn Bergrede verklaarde hij, zoals Mozes, maar nu op een definitieve en bindende wijze, wat het betekent : « Gij zult niet doden... » ; « Gij zult geen echtbreuk plegen... »

1 Ex. 20: 22 – 23: 13.

2 Dt. 12: 26.

3 Lev. 17: 26.

4 zie Ex. 20: 18-21; Dt. 5: 22-33.

5 Dt.: 44.

De tien geboden

De Tien Geboden, zoals ze in het boek van de Uitlochi staan (Ex 20,1-17), geven in een eerste deel de houding aan van de bevrijde mens tegenover God, in een tweede deel de fundamentele rechten van de mens. De samenhang van godsdienst en medemenselijkheid is een hoofdthema van de bijbelse moraal. Het eerste deel wordt afgebakend door een verwijzing naar de grote heilsdaden van God in de geschiedenis van het joodse volk : de bevrijding uit het slavenhuis (« Ik ben Jahwe uw God, die u heb weggeleid uit Egypte »), en de toezegging van het land, als een waarborg van bevrijding (« Dan zult gij lang leven op de grond die Jahwe uw God u schenkt »).

GODSDIENST...

Afgodendienst is in de bijbel een vorm van slavernij. Jahwe erkennen als de Enige, belekenl geloven in de bevrijding. Godenbeelden maken of de naam van God gebruiken in magie en bezweringsformules, met de bedoeling God te manipuleren, belekenl zich niel durven verlalen op zijn vrij initia-lief. Hel betekent : onvrij zijn.

Jahwe is een jaloerse God. Dit betekent : een God zonder compromissen, een rechtvaardige God, die die schuldigen straft en de rechtvaardigen beloont. « Hij wreekl de schuld van de vaders op hun kinderen, lol hel derde en vierde geslacht, maar voor hen die Hem liefhebben bewijst Hij zijn goedheid tot aan het duizendste geslacht » (Ex. 20, 5-6).

Deze tekst klinkt hard. We letten echter vooral op het verschil tussen de straf en de beloning. God sirafl niet tol in hel oneindige. Zijn goedheid, evenwel, is eeuwig. Talml God mei zijn oordeel, laai hij onschuldigen lijden, dan duurl dat niel langer dan hel derde of vierde geslacht.

Uit 'dit alles spreeki een groot rechlvvaardighcidsgevoel.

In hel "voorschrift om elke week een rusldag Ie onderhouden, komt zowel de eerbied voor God — het onderhouden van heilige lijden —, als eerbied voor de medemens Ier sprake. De sociale weerslag van het sabbal-voorschrift is vooral duidelijk in Deuteronomium : « Dan kunnen uw slaaf en uw slavin uitrusten evenals gijzelf. Bedenk dat gij slaaf geweest zijt in Egypte en dal Jahwe uw God u met sterke hand en opgestoken arm uit dat land heeft geleid » (Dt. 5, 14-15).

De eis tot eerbied voor de ouders maakt de overgang van de eerste naar het tweede deel. In het ouderschap, in de creatieve relatie van man en vrouw, is de mens op een bijzondere wijze beeld van God.

...en medemenselijkheid

Zonder medemenselijkheid is er in de bijbel geen sprake van godsdienstigheid. De mens is beeld van God (Gen. 9, 6). Daarom is het tweede gebod gelijk aan het eersle, zoals Jezus Ireffend wisl Ie ant-woorden aan de schriftgeleerden (Mc. 12, 28-31 en parallel-plaatsen). Hel gebod van de naastenliefde is een bij uilslek bijbels gebod. Zie Lev. 19, 18 : « Bemin uw naaste als uzelt ». in het onderhoud mei de rijke jongeling wordl naar dil gebod verwezen als een samenvatling van de voorschriften uil hel tweede deel van de Decaloog⁶.

⁶ Mt. 19: 18-19; zie ook Rom. 13: 9.

Het tweede deel van de Decaloog spreekt over de fundamentele rechten van de mens. Recht op leven: *Gij zult niet doden*. Recht op intimiteit en persoonlijke verbondenheid: *Gij zult geen echtbreuk plegen*. Recht op persoonlijke vrijheid: *Gij zult niet leugenachtig getuigen*. Recht op bezittingen : *Gij zult uw zinnen niet zetten op het huis van uw naaste*.

Wat dit alles in concreto betekent staat in de Mozaïsche wetgeving. De sociale inslag van de oudtestamentische wet is opvallend. Zelfs de zo gewraakte regel: *Oog om oog, tand om tand*, was oorspronkelijk een rechtsbeginsel, om te zeggen dat onrecht niet ongestraft mocht blijven, maar dat de straf steeds billijk moest zijn.

Tallose authentieke waarden van het zogenaamde *Oude Testament* liggen nog begraven onder vele eeuwen van miskennis.

Luc Dequeker